
بررسی نقش حزب کومله کردستان در اعتراضات و ناآرامی‌های بعد از انقلاب اسلامی در ایران

اشکان فرهادی*

دانشجو دکترا سیاستگذاری عمومی دانشگاه آزاد قم پردیسان

چکیده

ایران بعد از انقلاب اسلامی سال ۵۷ شاهد اعتراضات و ناآرامی‌هایی بوده که گاهی رنگ و بوی براندازانه نیز به خود گرفته است. استان کردستان به دلیل موقعیت قومی و فرهنگی و جغرافیایی سیاسی خاصی که دارد، شاهد ظهور احزاب و گروهک‌هایی بوده که برخی اهدافشان و اقداماتشان سمت و سوی براندازانه نیز به خود گرفته است. از جمله این احزاب حزب کومله بوده که عمده فعالیت آن به بعد از انقلاب اسلامی در ایران برمی‌گردد. در این مقاله سعی شده با مطرح کردن سؤالاتی مانند: چگونگی نقش این حزب در گسترش و به خشونت کشیده شدن اعتراضات و ناآرامی‌های بعد از انقلاب اسلامی و همچنین با بیان مفروضاتی مانند: این حزب بر اساس مبانی فکری و ایدئولوژی خود با اقداماتی چون انجام عملیاتی چریکی علیه دولت ج.ا.ا، سازماندهی و آموزش نظامی به نیروهای تحت امر خود و تلاش برای ایجاد ناامنی همواره سعی داشته از اعتراضات و ناآرامی‌ها به عنوان یک پوشش جهت رسیدن به آمال خود استفاده کند. در این مقاله با بیان این سؤالات و مفروضات و پرداختن به پیشینه تاریخی شکل‌گیری این حزب سعی می‌شود به لایه‌های پنهان یک اعتراض و بیان بیشتر این نظر که اعتراضات مدنی می‌تواند توسط یک سری احزاب و گروه‌ها سمت و سوی اعتراض سیاسی بگیرند و از ریل اصلی مدنیت خارج شوند، به عنوان یک نیاز ضروری در راستای پرداختن به چنین موضوعاتی بیان شود.

کلمات کلیدی: جنبش اجتماعی، جنبش سیاسی، براندازی، کرد، کومله، اعتراض

مقدمه

انسان به عقیده‌ی برخی مدنی‌الطبع بوده، یعنی زندگی در اجتماع و یا به عبارتی جامعه را ترجیح می‌دهد. همین زندگی در یک جامعه مشخص باعث بروز کنش‌ها و واکنش‌هایی از سوی این عنصر جامعه در کنار مشاهده کنش‌ها و واکنش‌های دیگران می‌شود. غالباً انسان نمی‌تواند نسبت به پیرامون خود بی‌تفاوت باشد، زیرا به خاطر خصلت اجتماعی بودنش محکوم توجه به اطراف خود است. به همین خاطر به دنبال واکاوی و چرایی به وجود آمدن پدیده‌های اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و ... اطراف خود می‌گردد. کشور ایران و جامعه ایران به عنوان مورد کلی تحقیق ما همواره به علت موقعیت خاصی که از لحاظ جغرافیایی، سیاسی و امنیتی که داشته گاه شاهد اتفاقات و حوادث گوناگونی بوده که نمی‌توان از کنار آن‌ها به سادگی گذشت. این اتفاقات و حوادث گاهی جنبه بین‌المللی داشته مانند جنگ‌های متعدد در طول تاریخ ایران، گاهی جنبه داخلی داشته مانند به وجود آمدن انقلاب‌ها یا تغییر حکومت‌ها.

ما در این تحقیق سعی در پرداختن به گوشه‌ای از حوادث و اتفاقات تاریخ ایران در یک زمان خاص، توسط یک گروه خاص در یک منطقه خاص داریم. در این تحقیق به این می‌پردازیم که ایران بعد از انقلاب سال ۵۷ شاهد بروز یک سری مسائل امنیتی و ناآرامی‌هایی بوده که به آسانی نمی‌توان از کنار آن‌ها حتی در صورت پایان یافتن آن ناآرامی گذشت. این ناآرامی‌ها گاهی در قالب اعتراضات، اغتشاشات، جدایی‌طلبی‌ها، اقدام به براندازی، کودتا و ... بوده است. در به وجود آمدن این ناآرامی‌ها عوامل گوناگونی دخیل بوده چون شکاف‌های اجتماعی، تأثیر عوامل خارجی، کنش‌های حاکمین و ... در این مقاله سعی شده به نقش گروهک کومله در اعتراضات و ناآرامی‌های بعد از انقلاب اسلامی در ایران پرداخته شود. این حزب یا گروهک که عرصه فعالیت آن غالباً در منطقه کردستان ایران بوده ولی اقدامات و رفتارهای گاهی جنبه عمومی و کشوری نیز به خود گرفته است.

کردستان ایران به دلیل موقعیت خاصی که دارد، همواره شاهد بروز حوادث گوناگونی در طول تاریخ بوده، کردهای کردستان به دلیل ویژگی‌هایی که دارند همواره مورد توجه عوامل خارجی به وجود آورنده پدیده‌های اجتماعی در ایران بوده‌اند. جامعه کرد در طول تاریخ ایران شاهد فراز و نشیب‌ها و گاهی بی‌مهری‌هایی بوده که همین عامل باعث به وجود آمدن یک سری فعالیت‌ها و اقدامات حق‌طلبانه در این منطقه شده است. و در این راستا هم احزاب و گروه‌هایی به وجود آمده‌اند که داعیه مطالبه حقوق حقه این قوم را داشته‌اند. در این تحقیق به این مورد پرداخته شده که گروهک کومله کردستان چه نقشی در اعتراضات و ناآرامی‌های ایران داشته فارغ از نمایندگی مطالبه‌گرایانه قوم کرد.

در این مقاله با بیان یک سری مفاهیم به صورت کلی و بیان مختصری از پیشینه تحقیقات صورت گرفته در این زمینه، یافته‌های تحقیق در قالب تقسیم‌بندی تاریخ ایران بعد از انقلاب اسلامی به صورت بررسی هر دهه به صورت مجزا و بیان فعالیت‌ها و نقش گروهک کومله در هر دهه نسبت به ایجاد یا دخالت در ناآرامی‌ها، همچنین بیان کوتاهی از عوامل خارجی حامی این گروهک یا حزب در کنار مطرح کردن این نظریه که یک حزب یا گروهک چگونه می‌تواند یک اعتراض اجتماعی را به سیاسی تبدیل کند پرداخته شود. گفته شد به وجود آمدن یک پدیده اجتماعی خود به تنهایی عاملی است برای تحقیق و واکاوی آن، در این مقاله با بیان نقش حزب کومله کردستان در ناآرامی‌های ج.ا.ا. بعد از انقلاب اسلامی سعی در ارائه یک تحقیق علمی به عنوان منبع که در اختیار دانشجویان، مراکز علمی، نهادها، گروه‌ها و عامه مردم جهت بهره‌برداری تحقیقاتی و شناخت بیشتر گوشه‌ای از تاریخ ایران و باز شدن زوایای پنهان یک اعتراض و ناآرامی‌ها، لزوم پرداختن به این بحث را ایجاد کرده. در این تحقیق با بهره‌برداری از منابع مختلف در

قالب روش اسنادی و مطالعه کتب، مقالات، روزنامه‌ها، مصاحبه‌ها و سایت‌ها سعی می‌شود تا حدودی یک تحقیق علمی ارائه شود. ماهیت و ویژگی حزب کومله که باعث شده فعالیت این حزب ممنوع باشد، به دلیل معاند بودن، روند کار تحقیق را با مشکلاتی مواجه می‌کند و باعث می‌شود کامل به تمام زوایای فعالیت این حزب پرداخته نشود. و گاهی به دلیل امنیتی بودن موضوع و مصاحبه با مسئولین امنیتی به عنوان منبعی که نمی‌توان نام آن‌ها را ذکر کرد مشکلاتی هستند که پیش روی ما در پرداختن به چنین موضوعاتی قرار دارند.

۲. پیشینه تحقیق

در مورد خاصی که به عنوان تحقیق در این مقاله ارائه شده است منابعی مختلف یافت شده که باعث شکل‌گیری این تحقیق شده است ولی منبع خاصی که به صورت موردی و خاص با موضوع مورد مطالعه ما پرداخته شده باشد، با توجه به جستجوهای انجام‌شده یافت نشد؛ خصوصاً بررسی نقش این حزب در حوادث سال‌های اخیر. اما ما با بهره‌برداری از همین منابع موجود سعی کرده‌ایم به یک جنبه از فعالیت این حزب که کمتر به آن پرداخته شده است، بپردازیم؛ با پیدا کردن رابطه‌هایی بین متغیرهای گوناگونی که در تحقیقات پیشین پیدا شده و به آن پرداخته نشده است. در ذیل مختصری از تحقیقات پیشین ما به صورت خلاصه‌وار بیان می‌شود. محمود نادری، در کتاب خود تحت عنوان «حزب دموکرات کردستان ایران» در کنار پرداختن به پیشینه و فعالیت حزب دموکرات کردستان ایران به صورت ویژه گریزهایی به حزب کومله هم در کتاب خود زده است. وی در این کتاب با پرداختن به گوشه‌ای از فعالیت‌ها و کارشکنی‌های حزب کومله نسبت به دیگر احزاب کرد و همچنین فعالیت‌های این حزب بعد از انقلاب اسلامی و تغییر نام و گاهی تشکیل ائتلاف‌ها، مطالب و اسناد مهمی را در اختیار ما برای تکمیل این مقاله قرار داده است. سید محمد حسین دریایاری در مقاله‌ای تحت عنوان «احزاب، گروه‌ها و جریان‌های سیاسی کردستان قبل و بعد از پیروزی انقلاب اسلامی» به پیشینه نژاد کرد خاستگاه و محل استقرار عمده آن‌ها همچنین به چگونگی شکل‌گیری جنبش‌ها و احزاب کردستان ایران قبل و بعد از انقلاب اسلامی پرداخته است. یکی از احزابی که در این مقاله به آن اشاره شده است حزب کومله است که مختصری از تاریخچه و شکل‌گیری آن بیان شده است که در مقاله ما به عنوان یک منبع مفید از آن استفاده شده است.

جاسب نیکفر در کنار دیگر نویسندگان مقاله «تأثیر اختلافات داخلی در میان احزاب کرد بر ناکامی استقلال کردستان در عراق» این موضوع را بیان کرده که به نوعی نمایانگر جنبه دیگری از ماهیت و فعالیت‌های احزاب کرد به صورت اختلافات درونی آن‌ها در حوزه استقلال کردستان عراق و طبیعتاً سایر کردستان‌ها را بیان کرده است و اشاراتی هم به حزب کومله و اقدامات این حزب در طول حیاتش داشته که به ما در شناخت این حزب در راستای جدایی طلب بودن و خواهان استقلال کردستان ایران کمک کرده است. قاسم حیدری و دیگر نویسندگان مقاله «استقلال‌خواهی کردها و راهبرد اسرائیل و آمریکا در تضعیف تمامیت ارضی ایران» با بیان راهبردها و اقدامات دو کشور آمریکا و اسرائیل در جهت تضعیف تمامیت ارضی ایران به بهانه استقلال‌خواهی کردها به این پرداخته که عوامل خارجی چگونه در تحولات داخلی ایران خصوصاً منطقه کردستان دخیل بوده همچنین ماهیت تجزیه طلب بودن یک سری احزاب کرد خصوصاً حزب کومله را بیان کرده. که به ما در پرداختن به این جنبه از تحقیق که حزب کومله هدف اصلی‌اش، یعنی استقلال‌خواهی و جدایی کردستان، را در پوشش یک حزب تحول‌خواه و مطالبه‌گر پنهان کرده، کمک کرده است.

به هر ترتیب با مطالعه و بررسی سوابق و پیشینه‌های موجود در موضوع این مقاله همان‌طور که گفته شد مقاله یا منبعی که مستقیماً بیانگر موضوع ما باشد پیدا نشد. ولی منابع قابل اتکایی که مختصری از چند مورد آن‌ها را بیان کردیم به عنوان هدایت‌کننده و سوق‌دهنده و راهنمای ما در نگارش این مقاله نقش مفیدی را ایفا کردند.

۳. تعریف مفاهیم

۱.۳. جنبش اجتماعی

جنبشی است که از لحاظ ساختاری نمایانگر وحدت بازیگران متنوع تأثیرگذاری در جامعه است که با استفاده از روش‌ها و شیوه‌های مورد تأیید حکومت با ماهیت تغییر در فضای حاکم موجود در فرهنگ جامعه یا به چالش کشیدن شیوه زندگی عناصر تشکیل‌دهنده جامعه به عنوان هدف اصلی خود، سعی در جلب توجه دولت یا نهادی که گمان می‌رود صاحب اراده و تحمیل آن است، در جهت پرداختن به مطالبات خود و عملی شدن آن‌ها یا پاسخ‌گویی در قبال آن دارد. (بشیری، ۱۳۸۸، ۲۴۰)

۲.۳. جنبش سیاسی

این نوع از جنبش‌ها هم مانند جنبش اجتماعی از وحدت بازیگران متنوعی در راستای یک هدف خاص تشکیل شده‌اند، ولی فرقی که با جنبش اجتماعی دارند، این است که این جنبش‌ها تمرکزشان بر فعالیت سیاسی و اهداف سیاسی و اقدام سیاسی معطوف‌تر است و تغییر در سطح خرد به عنوان حداقل خواسته یا تغییر در سطح کلان به عنوان خواسته حداکثری نسبت به جو سیاسی حاکم یک جامعه یا محیط مشخص یا نفوذ و به دست آوردن قدرت سیاسی در آن جامعه می‌تواند در این نوع جنبش‌ها نمایان‌تر باشد. مثلاً هدف از جنبش سیاسی می‌تواند تغییر قانون اساسی، تغییر نوع حکومت یا فقط بیان یک خواسته سیاسی باشد.

۳.۳. براندازی

انهدام یا سرنگونی نظام سیاسی حاکم به وسیله روش‌های غیرقانونی و با توسل به اجبار را به نوعی برخی براندازی ترجمه کرده‌اند. ولی گاهی برخی اعتقاد داشته‌اند براندازی می‌تواند عملی قانونی باشد ولی غیرمشروع. به هر ترتیب براندازی در علم سیاست اشاره به تغییر یا وارد شدن صدمه و لطمه به نظام سیاسی مستقر در یک کشور به وسیله روش‌های نامتعارف بعضاً غیرقانونی و نامشروع تعبیر شده است. (علی اکبری، محمدی، ۱۳۹۰، ۹۵)

۴.۳. اعتراض سیاسی

اعتراض سیاسی ریشه در مفهوم خود اعتراض دارد. واژه اعتراض به معنای انتقاد، ایراد، بازخواست، تعرض، مؤاخذه، نکته‌گیری و واخواهی آمده است. که اگر آن را به شکل سیاسی بخواهیم توضیح دهیم به رفتار جمعی تمام یا بخشی از جامعه نسبت به شبکه رسمی قدرت یعنی دولت و حاکمیت اطلاق می‌شود. که هدف آن مخالفت و خرده‌گیری است و موضوع آن نیز در حوزه امر سیاسی رقم می‌خورد. (خواجه سروی، حسینی، ۱۳۹۷، ۲۰۲)

۵.۳. کرد

کرد نام قومی است که عموماً در اطراف دامنه‌ی رشته‌کوه‌های آرات و زاگرس سکنی گزیده‌اند. این قوم با اقوام دیگری مانند: آذری‌ها، لر‌ها، بختیاری‌ها، عرب‌ها و ترک‌ها به دلیل موقعیت جغرافیایی محل زندگی‌شان هم‌جوار هستند. در گذشته قبل از وقوع جنگ چالدران بین ایران و عثمانی تقریباً اکثر مراکز کردنشین جزئی از ایران محسوب می‌شدند. ولی بعد از جنگ چالدران کردها تقریباً در چهار

کشور تقسیم‌بندی شدند: ایران، ترکیه، عراق و سوریه. در دیگر نقاط منطقه جنوب غربی آسیا نیز بعضاً این قوم سکنی گزیده‌اند ولی اکثریت در این چهار کشور حضور دارند. (جلایی پور، ۱۳۸۵، ۸۲ و ۸۳)

در بحث هویت سیاسی کردها که لازم است به آن هم اشاره‌ای کنیم، باید بیان داشت که تاریخ معاصر کردستان و جامعه کرد تأثیر زیادی بر شکل‌گیری هویت سیاسی این قوم داشته است. که برخی این هویت را در قالب دو بحث ناسیونالیسم قومی کردها و منازعات سیاسی تقسیم‌بندی کرده‌اند. در بحث ناسیونالیسم قومی این جامعه همواره دنبال استقلال و شکل‌گیری یک کردستان واحد با نظام سیاسی مستقل در یک سرزمین واحد و مشخص بوده‌اند. البته این ناسیونالیسم قومی هم به لحاظ تاریخی با هویت ملی گرایانه موجود در این چهار کشوری که حضور کردها در آن پررنگ است، در تضاد و چالش بوده. از طرف دیگر جامعه کردها شاهد بروز منازعات و درگیری‌های درون قومی و برون قومی نیز بوده است. به علت وجود یک سری تمایزات در قوم کرد، چون تمایزات مذهبی مانند وجود شیعه مذهب و سنی مذهب در این قوم یا اختلافات طبقاتی بعضاً به عنوان یک عامل ایجادکننده نزاع‌های قومی مطرح بوده به عنوان درگیری‌های درون قومی. از طرف دیگر مسائلی چون استقلال‌خواهی کردها یا اختلافات قلمرویی باعث شده نزاع‌هایی بین کردها و حکومت آن کشوری که در آن مستقر هستند یا اقوام مختلف به وجود بیاید. (بدیهی ازندانی، محمدی، زمانی، ۱۳۹۲، ۱۱۵ و ۱۱۶)

۶.۳. کومله

کومله در زبان محلی به معنای جمعیت یا گروه می‌باشد. در اینجا مفهوم مورد بحث ما حزب کومله کردستان است که بعد از انقلاب اسلامی در ایران اعلام موجودیت کرده. این حزب بعد از انقلاب اسلامی ایران در سال ۱۳۵۷ پا به عرصه‌ی سیاسی و اجتماعی ایران گذاشت. این حزب از ادغام سه گروه به نام‌های (۱- گروه انقلاب زحمتکشان کردستان ایران، ۲- گروه شیرین بهاره و ۳- اتحادیه کشاورزان) تشکیل شد. حزب کومله (به کردی: کومه‌له) یا «سازمان حزب کمونیست کردستان ایران» یک سازمان یا حزبی است که دارای گرایشات کمونیستی و مارکسیستی بوده. این حزب از احزاب تجزیه‌طلب و مسلح کردستان محسوب می‌شود، که سعی در استقلال کردستان ایران و در نهایت کردستان بزرگ دارد. این حزب از بدو تأسیس در کنار آمال و اهداف مارکسیستی و کمونیستی خود، همواره ساختار و ماهیت نظام ج.ا. ایران را مانع اصلی در رسیدن به اهدافش دانسته است. به همین علت براندازی و لطمه زدن به ج.ا. ایران را یکی از اهداف خود دانسته و در عمل اقداماتی را هم در این راستا انجام داده است. (حیدری، ۱۳۹۱، ۱۹۱ و ۱۹۲)

۴. یافته‌ها و تحلیل

۱.۴. فعالیت‌های حزب کومله کردستان بعد از انقلاب اسلامی ایران

در این قسمت از تحقیق وارد بحث اصلی مقاله و پرداختن به فعالیت‌ها و اقدامات حزب کومله کردستان در چند دهه بعد از انقلاب اسلامی در ایران می‌شویم. به دلیل ماهیت و اختلافات زیادی که هر دهه از تاریخ ایران بعد از انقلاب اسلامی داشته و نوع رویدادها و حوادث تفاوت‌های زیادی داشته، در این قسمت به هر دهه به صورت جداگانه پرداخته می‌شود.

۱.۱.۴. فعالیت این حزب از تاریخ تأسیس تا پایان دهه ۶۰

این حزب یا گروهک اولین گردهمایی خود را در تاریخ ۲۶/۱۱/۱۳۵۷ به دلیل شرایط خاص به وجود آمده در آن برهه زمانی در تاریخ ایران و وقوع انقلاب اسلامی برگزار نمود و رسماً این گروهک بنا نهاده شد. فضای آن زمان ایران به دلیل وقوع انقلاب طمع گروهک‌ها و احزاب جدایی‌طلبی که خواستار استقلال و جدایی‌طلبی بودند برانگیخته بود. بعد از وقوع انقلاب در هر کشوری نابه‌سامانی‌ها و

بی‌نظمی‌هایی وجود دارد تا زمانی که یک دولت مقتدر مستقر گردد. سابقه فعالیت‌های گروهک‌های کردی نشان داده هرگاه نابه‌سامانی و بی‌نظمی در اوضاع سیاسی، امنیتی یا اجتماعی در ایران به وجود آمده، فعالیت‌ها و اقدامات این احزاب گسترش داشته است. که اعلام جمهوری مهاباد در دوران پهلوی نمونه‌ای از این اقدامات بوده.

فعالیت این حزب بعد از پیروزی انقلاب اسلامی و دهه ۶۰ به صورت فیزیکی و انجام اقدامات مسلحانه و سخت فعال بوده. دو نفر از سرکردگان این گروهک به نام‌های فواد مصطفی سلطانی و محمد حسین معینی که در رژیم سابق با ساواک همکاری داشتند و به وسیله آن‌ها دوره‌های آموزشی خرابکارانه و تروریستی دیده بودند به ایران آمدند و بعد از انجام اقداماتی به هلاکت رسیدند. دسترسی این حزب ضدانقلاب به سلاح در اوایل انقلاب نمود آشکار داشت مخصوصاً با اوضاع نابه‌سامانی که آن موقع بود. این حزب مانند منافقین با توجه به آشنایی که با سلاح و فنون نظامی داشت با سوءاستفاده از فضای ناامن کشور دست به غارت پادگان‌ها زد. این حزب یکی از اولین گروه‌هایی بود که بعد از انقلاب مبارزه مسلحانه را علیه جمهوری اسلامی ایران اعلام کرد. (خبرگزاری جوان)

تاریخ فعالیت این حزب در این دهه از سرگذشت ایران، مملو از اقدامات جنایتکارانه است، که به عنوان مثال می‌توان از سر بریدن پاسداران جلوی کاروان‌های عروسی خویش، جوشاندن بسیجیان و پاسداران در بشکه قیر، کندن پوست سر و بدن ارتشی و پاسدار به صورت زنده زنده، کشتن ماموستاهای برخی مناطق و کشتن خانواده‌های پیشمرگان مسلمان کرد نام برد. در کنار این فجایع این گروهک سودای در اختیار گرفتن شهرهای کردستان و اعلام استقلال کردستان را نیز در سر داشت. (همان)

۲.۱.۴. فعالیت این حزب در دهه ۷۰

دهه هفتاد تقریباً دوران خفگی و انشعاب در این حزب محسوب می‌شود. بعد از اتمام جنگ تحمیلی در ایران و بازگشت به نوعی ثبات امنیتی و سیاسی در ایران، نیروهای سپاه پاسداران به کمک سایر نیروهای مسلح با محوریت نیروی زمینی سپاه پاسداران و فرماندهی شهید احمد کاظمی سلسله عملیاتی را علیه این گروهک‌ها آغاز کردند. این احزاب که قبل از این اقدامات حضور گسترده در مناطق کردنشین کردستان و آذربایجان غربی داشتند، مجبور شدند به علت انهدام مقرهایشان و پایگاه‌های اصلی‌شان به سمت خاک عراق عقب‌نشینی کنند، ضربه وارده به این احزاب خصوصاً حزب کومله تا حدی بود که موجب وارد شدن تلفات و خسارات سنگین به این حزب شده و باعث دخالت مقامات اقلیم کردستان عراق در پایان دادن به این عملیات‌ها شد. با میانجیگری مسعود بارزانی و تعهد دادن وی مبنی بر عدم عملیات مسلحانه در خاک ایران، حضور فیزیکی محسوس این حزب در ایران پایان یافت. (همان)

در این دهه عمده فعالیت حزب به صورت پنهانی بوده. در ظاهر فقط طبق تعهدی که بارزانی داده بود به فعالیت سیاسی و تبلیغاتی مشغول بود ولی به صورت پنهانی انجام اقدامات اطلاعاتی و جاسوسی برای سرویس‌های جاسوسی بیگانه مانند آمریکا و اسرائیل به دلیل نفوذ و آشنایی که این حزب با مناطق کردنشین داشت، همچنین اقدام به سازماندهی مجدد و ایجاد پایگاه‌هایی جهت آموزش نظامی و اطلاعاتی در خاک عراق و هر از چندگاهی انجام عملیات‌های کور و نفوذ به خاک ایران و درگیری با نیروهای مسلح را می‌توان از جمله فعالیت‌هایی نام برد که این حزب در این دهه انجام داده است. این حزب در این دهه شاهد انشعابات بوده که عمدتاً به دلیل اختلافات داخلی بوده است. (همان)

۳.۱.۴. فعالیت این حزب در دهه ۸۰

این حزب در اوایل این دهه و اواسط آن به دلیل اختلافات داخلی به ۳ شاخه منشعب گردید. در اواخر دهه هفتاد در تاریخ ۰۴/۰۶/۷۹ هنگام برگزاری کنگره نهم و در تاریخ ۰۴/۰۷/۸۶ در اواسط این دهه در کنگره دوازدهم انشعابات صورت گرفت. به سه انشعاب به نام‌های کومله کمونیست، کومله زحمتکشان (مهدی) و کومله زحمتکشان (ایلخانی‌زاده) تقسیم شد که به ترتیب ابراهیم علی‌زاده، عبدالله مهدی و عمر ایلخانی‌زاده دبیران کل این سه شاخه شدند. این جناح‌ها به واسطه عامل به وجود آورنده‌شان که اختلافات درونی بوده باعث انزوای سیاسی و اجتماعی این حزب شدند. ولی در این دهه وقوع یک اتفاق باعث گردید موقتاً این حزب و انشعاباتش اختلافات را کنار گذاشته و بار دیگر به ظاهر متحد گردند. و این اتفاق اعتراضات و اغتشاشات نشأت گرفته از فتنه سال ۱۳۸۸ بود. در این دهه وقوع این فتنه باز به نوعی برای چند ماه باعث بی‌ثباتی در کشور و عدم تمرکز مسئولین در امور جاری کشور شد. اتفاقات سال ۸۸ باعث گردید تحلیل حامیان خارجی این حزب بر این مبنا دوباره شکل بگیرد که با عامل داخلی هنوز امکان ضربه گسترده به نظام جمهوری اسلامی ایران وجود دارد، از این رو دست به حمایت گسترده و سازماندهی قوی‌تر احزاب مخالف ایران زدند، از جمله حزب کومله. در این دهه، حزب کومله به ظاهر با دیگر انشعابات وارد اتحاد شد و بار دیگر احزاب کرد هم وارد مذاکره جهت هم‌فکری و اقدامات گسترده شدند. در سال ۸۹ در ۳۱ شهریور همزمان با رژه نیروهای مسلح بمبی توسط عوامل کومله به دستور عبدالله مهدی در بین جمعیت حاضر منفجر شد که منجر به کشته شدن ۱۲ نفر و جراحت ۴۰ نفر شد. (خبرگزاری فارس، ۱۴۰۱)

۴.۱.۴. فعالیت حزب کومله در دهه ۹۰

در این دهه با توجه به امیدهای کاذب این حزب در اثر حوادث سال ۸۸ در ایران و شروع به بازسازی مجدد و گسترش فعالیت اقدامات این حزب تا حدودی وارد فاز عملیاتی بیشتر نسبت به دهه ۷۰ و ۸۰ شد. در این دهه شاهد دو اعتراض و ناآرامی عمومی در سال‌های ۹۶ و ۹۸ بودیم که یکی به دلیل سهل‌انگاری برخی موسسات مالی در پرداخت مطالبات مردم و دیگری به دلیل افزایش قیمت بنزین بود.

در سال ۹۶ حزب کومله هم نقش حمایتی از اغتشاشات به وجود آمده ناشی از اعتراضات را داشت و هم تا حدودی با تحریک عوامل میدانی خود رد پایش در تخریب اموال عمومی و حمله به برخی از ارگان‌های دولتی در استان‌های آذربایجان غربی و کردستان دیده می‌شود. در سال ۹۸ هم سازماندهی این گروهک قوی‌تر بود و با پوشاندن نقاط ضعف خود و کسب تجربه در راستای ساماندهی بستر جهت به آشوب کشیدن اعتراضات نقش پررنگ‌تری ایفا کرد. در سال ۹۸ طبق برنامه از پیش تعیین شده‌ای که تا حدودی دارای طراحی منسجم بود، این حزب آموزش‌های مختصری و سازماندهی‌هایی از قبل به عوامل داخلی عملیاتی‌اش و طرفدارانش داده بود که در صورت بروز یک اعتراض اجتماعی یا اقتصادی یا سیاسی سراسری چگونه وارد عمل شده و این اعتراضات را به سمت اقدامات خشونت‌آمیز و حرکت‌های رادیکال و براندازانه سوق دهند. طبق اسناد به دست آمده و سخنرانی‌ها و اعلام مواضع رهبران این حزب همواره ایجاد حرکت‌های براندازانه از سوی این حزب مورد حمایت قرار گرفته است.

۵.۱.۴. فعالیت و نقش حزب کومله در اعتراضات سال ۱۴۰۱

اعتراضات سال ۱۴۰۱ ایران که با بسترهای اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی زمینه‌سازش به بهانه فوت خانم مهسا امینی ظهور نمایان پیدا کرد، در نوع خود از لحاظ ساختارشناسی اعتراضات و اغتشاشات دارای ابعاد جدیدی بود که فارغ از زمینه‌های بسترساز به وجود

آمدن چنین اعتراضاتی نقش عواملی چون دخالت گروهک‌ها و احزاب تجزیه‌طلب و حمایت کشورهای منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای نسبت به اعتراضات و ناآرامی‌های چند دهه گذشته پررنگ‌تر بوده است.

در باب دخالت و همکاری کشورهای فرامنطقه‌ای و گروهک‌های تجزیه‌طلب می‌توان به بیانیه مشترک وزارت اطلاعات و سازمان اطلاعات سپاه اشاره کرد. در این بیانیه اشاره شده «در تاریخ ۲۹/۰۶/۱۴۰۱ تیمی از CIA با پوشش وزارت خارجه‌ی آمریکا با حضور در مقر گروهک تجزیه‌طلب موسوم به «حزب دموکرات کردستان ایران» در شهر اربیل کردستان عراق با سرکرده آن گروهک به نام مصطفی معیری دیدار و گفتگو کرد. تیم سازمان جاسوسی آمریکا ضمن تقدیر از ادغام دو جناح گروهک، از آن‌ها می‌خواهد که در اغتشاشات رخ داده در برخی شهرهای کردستان ایران، بیش از این ایفای نقش نمایند. در این نشست، طاهر محمودی، کمال کریمی، محمد نظیف قادری و محمد صالح قادری، سرکرده گروهک را همراهی می‌کردند. شایان ذکر است که در گذشته نیز سازمان سپاه مصطفی هجری و عبدالله مهتدی «سرکرده گروهک کومله» را به آمریکا فراخوانده و به آن‌ها ابلاغ نموده بود که باید با یکدیگر ادغام شوند و گرنه کمک‌های مالی و تسلیحاتی رژیم مافیای آمریکا به هر دو گروهک قطع خواهد شد. در اجرای آن دستور به عنوان گام اول، دو جناح انشعابی حزب منحل موسوم به دموکرات کردستان ایران در تابستان گذشته با یکدیگر ادغام شدند و در حال فراهم آوردن زمینه برای ادغام با گروهک کومله بودند» (خبرگزاری ایسنا)

اعترافات و مصاحبه‌های اعضای حزب کومله خود نیز بیانگر دخالت پررنگ‌تر این حزب در اعتراضات بوده، به عنوان مثال ابراهیم علی‌زاده دبیر اول حزب کومله در مصاحبه با تلویزیون فارسی‌زبان BBC اظهار می‌کند: اعتراضات این مقطع سازماندهی شده آگاهانه و رهبری شده و روز و ساعت آن از قبل مشخص شده و نتیجه آن هم مشخص است. (خبرگزاری فارس)

در جای دیگر «پالانی» عضو حزب کومله در گفتگو با شبکه سعودی الحدث بیان می‌کند: «به من ایرانی نگویید؛ من یک فعال کرد هستم، حملاتی که به پادگان‌های احزاب معارض ایران در کردستان عراق انجام می‌شود به دلیل حمایت این احزاب از اعتراضات ایران است، ایران با این حملات به دنبال از کار انداختن این نیروها است». (خبرگزاری تسنیم)

به هر ترتیب با توجه به اسناد منتشر شده توسط نهادهای اطلاعاتی ایران و اعترافات و مصاحبه‌های اعضای حزب کومله مبنی بر دخالت در اعتراضات و اغتشاشات سال ۱۴۰۱، این نکته روشن می‌شود که بدون شک به جز عوامل بستر ساز یک اعتراض اجتماعی عوامل دیگری مانند دخالت این گروهک‌ها می‌تواند سمت و سوی یک اعتراض اجتماعی را به سمت سیاسی شدن و حتی تغییر شعارها از اصلاحات‌خواهی به سمت براندازی هدایت کند. اعتراضات سال ۱۴۰۱ همان‌طور که مقام معظم رهبری در سخنرانی در جمع مداحان در تاریخ ۲۲/۱۰/۱۴۰۱ فرمودند «در قضایای اخیر، نقشه دشمن نقشه‌ی جامعی بود، اما محاسبه دشمن محاسبه‌ی غلطی بود»^۱ این مطلب روشن می‌کند که برنامه‌ریزی برای به انحراف کشیدن این اعتراض نسبت به اعتراضات سال‌های گذشته قوی‌تر و کم‌نقص‌تر بود. عوامل فرامنطقه‌ای و منطقه‌ای و احزاب و گروهک‌های معاند و تجزیه‌طلب با آسیب‌شناسی ناکامی‌های اعتراضات سال‌های گذشته و سعی در رفع نواقص و کاستی‌های آن‌ها، در این اعتراض منجر به اغتشاش که در سال ۱۴۰۱ رخ داد با سازماندهی قوی‌تر و منسجم‌تر وارد میدان شدند. حضور مسلحانه و انجام اقدامات خشونت‌آمیز به علت کرد بودن خانم مهسا امینی در مناطق کردنشین پررنگ‌تر بود.

^۱ (پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت‌الله خامنه‌ای)

بنا بر مصاحبه‌هایی که با مقامات امنیتی و نظامی مستقر در منطقه آذربایجان غربی انجام گرفت، پیش‌بینی چنین اقداماتی در مهرماه ۱۴۰۱ می‌شد. بنابر اطلاعاتی که از این افراد کسب نمودیم چند هزار نفر از عوامل گروهک‌های جدایی‌طلب کرد مانند کومله، دموکرات، پاک و کدار آماده وارد شدن به خاک ایران و انجام اقدامات مسلحانه گسترده‌تر بودند که با واکنش سریع نیروهای مسلح و اقدامات نیروهای ایران در هدف قرار دادن مقر این گروهک‌ها عملیات گسترده آن‌ها ناکام ماند، که حتی به گفته برخی مقامات امنیتی آمریکا، اقدام ایران در این راستا غافلگیرانه بود و به نوعی که مقامات آمریکایی حامی و پشتیبان این گروهک‌ها با بهت و حیرت مواجه شدند که چگونه نیروهای ایرانی از اقدامات گسترده این گروهک‌ها مطلع شده‌اند و آن را سریع خنثی نموده‌اند.

۶.۱.۴. جمع‌بندی اقدامات حزب کومله در سال‌ها و دهه‌های بعد از انقلاب اسلامی ایران

با نگاهی به فعالیت‌ها و اقدامات این حزب از بدو تأسیس تا سال ۱۴۰۱ این را درمی‌یابیم که این گروهک یا حزب برخلاف شعارهای آزادیخواهانه و عدالت‌خواهانه همواره به جای بیان مطالبات خود و طرفدارانش به صورت مسالمت‌آمیز به دلیل عقیده‌اش در رابطه با نظام جمهوری اسلامی ایران همواره نظام اسلامی مستقر در ایران را مانع اصلی در راستای رسیدن به خواسته‌هایش مانند تشکیل یک دولت کمونیست در کردستان ایران دانسته و با اصرار بر انجام اقدامات براندازانه و خشونت‌آمیز در راستای رسیدن به آمالش اقدام کرده است. این حزب در میان قوم کرد طرفدار چندانی به دلیل انجام همین اقداماتش نداشته و همیشه به عنوان یکی از منفورترین احزاب یا گروهک‌های کرد به شمار می‌آید. این حزب بیشترین فعالیتش در دهه ۶۰ بوده که بعدها حتی در سال‌های دهه ۷۰ رو به انشعابات متعدد و حتی در حالتی قرار گرفت که انحلال این حزب محتمل می‌آمد، ولی با به وجود آمدن اعتراضاتی نظیر اعتراضات سال ۸۸، ۹۶ و ۹۸ و تحریک عوامل فرامنطقه‌ای و منطقه‌ای مانند آمریکا و اسرائیل این حزب دوباره خود را احیا نمود و با حمایت‌هایی که از جانب این حامیان می‌شد فعالیت‌های خود را آغاز و در سال ۱۴۰۱ در جریان اعتراضات این سال تقریباً از دوران انفعال رو به انحلال خارج و مانند سال‌های دهه ۶۰ شروع به انجام اقدامات گسترده نمود که هرچند با هوشیاری مقامات امنیتی و نظامی ایران ناکام ماند، ولی در مواردی با انجام ترور در شهرهای کردنشین، در به خشونت کشیده شدن این اعتراض داشت که سرانجام با هوشیاری مردم و مقامات ایرانی این اعتراضات بعد از ۲ ماه تقریباً پایان یافت.

۲.۴. واکاوی نقش حزب کومله در تبدیل جنبش‌های اجتماعی به جنبش سیاسی

اعتراض یا یک جنبش مدنی به دلیل در جریان بودن و طی شدن در جو موجود در جامعه یک کشور گاهی مورد سوءاستفاده‌ی بازیگرانی غیر از بازیگران شکل‌دهنده‌ی این جنبش‌ها قرار می‌گیرد. به دلیل ماهیت مردمی بودن این جنبش‌ها و پایه مردمی که دارند همواره جامعه مورد هدفی که در این جنبش‌ها مدنظر هستند به عنوان پوششی برای انجام یک سری اقدامات از سوی بازیگرانی غیر از بازیگران اصلی این جنبش‌ها مورد سوءاستفاده قرار گرفته‌اند. احزاب و گروهک‌های برانداز و تجزیه‌طلب به علت طرفداران اندکی که داشته‌اند همواره سعی در به انحراف کشیدن این اعتراضات و جنبش‌های مدنی به نفع خود داشته‌اند که در این راستا هم خواسته‌های خود را با پشتوانه بیشتری مطرح کنند و هم اقداماتشان در جو عمومی یک کشور به حساب تمام آحاد آن جامعه نوشته شود.

حزب کومله با نقشی که در اعتراضات دهه‌های مختلف تاریخ ایران داشته به نوعی این اعتراضات را از ریل مدنیت خود خارج نموده است، و سعی در بهره‌برداری از آن به نفع خود داشته است. این گروهک با رسانه‌هایی که در اختیار داشته و فرستادن عوامل میدانی

خود به عنوان لیدر و نیروی عملیاتی سعی در تغییر شعارهای اجتماعی اعتراضات به سمت شعارهای براندازانه و سیاسی و تبدیل این اعتراضات به اغتشاش علیه حکومت و گسترش آن به آشوب و شورش، این اعتراضات را از ریل اصلی مدنیت خود خارج کرده و عملاً جامعه را در مقابل حکومت نشان داده است. این احزاب با انجام این اقدامات مضر هم مانع شنیده شدن مطالبات به حق مردم شده‌اند و هم باعث از بین رفتن سرمایه‌های اجتماعی جامعه ایران شده‌اند. البته نمی‌توان اظهار داشت که فقط این حزب یا احزاب دیگر یا بازیگران خارجی در به انحراف کشیده شدن اعتراضات مدنی نقش داشته‌اند زیرا همواره در پدیده‌های اجتماعی عوامل متعدد باعث بروز یک پدیده می‌شوند. ولی ما در این مقاله چون حزب کومله را به عنوان متغیر مستقل در نظر گرفتیم به نقش این حزب بیشتر پرداختیم.

۵- جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

با مشاهده اقدامات و فعالیت‌های حزب کومله در تاریخ جمهوری اسلامی ایران درمی‌یابیم که این حزب نه تنها نقش مفیدی در جامعه ایران نداشته بلکه حتی گاهی کاملاً مخالف و خلاف جهت منافع جامعه ایران اقدام نموده است. این احزاب گاهی به صورت مستقیم و گاهی در پوشش یک سری اعتراضات مدنی همواره دست به اقدامات خشونت‌آمیز و مسلحانه زده‌اند که در پژوهش ما به برخی از آن‌ها اشاره شد.

این حزب در طول حیاتش بعضاً با فراز و نشیب‌ها و رفتارهای متناقضی روبه‌رو بوده است. زمانی این حزب به دلیل اقداماتش در دهه ۶۰ منفور جامعه ایران و حتی جامعه کرد هم گردید. این حزب در سال‌هایی به انزوای سیاسی رفت و دچار انشعابات شد و حتی در مرحله‌ای تا انحلال هم پیش رفت ولی با وقوع یک سری اعتراضات مدنی و با حمایت و تحریک حامیان فرامنطقه‌ای و منطقه‌ای دوباره احیا شده و پیگیر خواسته‌ها و آمالش در لوای این اعتراضات شده.

با مطالعه اسناد و مصاحبه با مقامات امنیتی می‌توان دریافت که این حزب در کنار دیگر احزاب تجزیه‌طلب و معاند همواره از اعتراضات مدنی سوءاستفاده نموده و با گسترش و به خشونت کشیده شدن این اعتراضات به وسیله رسانه‌های مجازی که در اختیار دارند و فرستادن عوامل عملیاتی و میدانی به عنوان لیدر و نیروی عمل‌کننده در این راستا اقدام نموده‌اند. در کنار این اقدامات اگر به صراحت نگوییم به صورت مستقیم در به انحراف کشیده شدن اعتراضات مدنی در جامعه ایران در طول تاریخ جمهوری اسلامی ایران نقش داشته‌اند، حتماً به صورت غیرمستقیم نقش داشته‌اند.

در انجام این گونه پژوهش‌ها به دلیل ماهیت امنیتی بودن این نوع تحقیقات قطعاً با چالش‌هایی چون نبود منابع فراوان به دلیل محرمانه بودن یا اعمال برخی سیاست‌های انفعالی در جهت انکار نقش این گروه‌ها و احزاب در حوادث ایران با مشکلات و موانعی روبه‌رو بوده‌ایم؛ انتظار می‌رود در آینده با همکاری بیشتر مقامات امنیتی و قرار گرفتن اسناد و اطلاعات مستند و مستدل در خدمت محققین و پژوهشگران پژوهش‌های کامل‌تری صورت بگیرد.

منابع:

۱. بشیریه، حسین (۱۳۸۸)، جامعه‌شناسی سیاسی، تهران، نشر نی.
 ۲. علی اکبری سفید داربن، محمودی، ابودر، مانی، براندازی نظام فقهی حقوقی کنونی، نشریه پژوهش‌های فقه و حقوق اسلامی (فقه و مبانی حقوق اسلامی)، ۱۳۹۰، دوره ۸، شماره ۲۹.
 ۳. جلایی پور، حمیدرضا، فراز و فرود جنبش کردی (۱۳۵۷-۱۳۶۷)، فصلنامه مطالعات ملی، تابستان ۱۳۸۵، سال هفتم، شماره ۲۶.
 ۴. بدیهی ازندانی، محمدی، زمانی، مرجان، احمد، عظیم، بنیادهای هویت سیاسی کردهای ایرانی، پاییز ۱۳۹۲، نشریه پژوهش‌های جغرافیای انسانی، شماره ۸۵.
 ۵. خواجه سروی، حسینی، غلام رضا، سید جواد، دوگانه اعتراض سیاسی و ثبات سیاسی در جمهوری اسلامی ایران، پاییز و زمستان ۱۳۹۷، فصلنامه پژوهش دانش سیاسی، سال چهاردهم، شماره دوم (پیاپی ۲۸).
 ۶. حیدری، اصغر، انقلاب اسلامی و گروه‌های تجزیه‌طلب در ایران، بهار ۱۳۹۱، نشریه پانزده خرداد، شماره ۳۱.
 ۷. نظری، محبوبه، وقتی گروهک تروریستی شعار حقوق بشری می‌دهد، مهر ۱۴۰۱، سایت خبرگزاری جوان.
 ۸. نادری، محمود (۱۳۹۴)، حزب دموکرات کردستان ایران، تهران، موسسه مطالعات و پژوهش‌های سیاسی.
 ۹. حق پناه، جعفر، سیاست امنیتی در ایران پس از انقلاب، بهار ۱۳۸۳، نشریه مطالعات راهبردی، شماره ۲۳.
 ۱۰. مرادی، فاتح، اقلیم کردستان و ج.ا.ایران، میان تنازع هژمونی و منطقه، مرداد ۱۳۹۷، نشریه پژوهش ملل، شماره ۳۲.
- ۱۱) www.Ensani.ir
- ۱۲) www.SID.ir
- ۱۳) www.noormags.ir
- ۱۴) www.javanonline.ir
- ۱۵) www.farsnews.ir